ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ОЛІМПІЙСЬКОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ СПОРТІ

Г. П. Грибан, д. п. н., професор,
О. С. Скорий,
О. О. Пантус,
О. В. Ободзінська
Житомирський національний агроекологічний університет

Постановка проблеми. Життєдіяльність людини відбувається в навколишньому середовищі, а здоров'я залежить як від спадковості, так і формується під впливом природних чинників. Внутрішнє середовище людини, яке забезпечує гомеостаз організму, тісно пов'язане з дією чинників навколишнього середовища. Ця взаємодія знаходиться на рівні адаптаційних механізмів людини. Тому екологічні проблеми навколишнього середовища в сучасному світі набувають все більшої актуальності. Одним з головних питань, що розглядається екологією, є адаптація до різних умов оточуючого середовища. Адаптація в спорті наразі розглядається в площині нового напрямку екологічної науки про людину – екології фізичної культури і спорту. Адаптація до різних режимів фізичної активності найбільш наочно виявляється в олімпійському і професійному спорті, коли фізична активність людини стає надто високою, організм має пристосуватися до змін у функціональних системах, м'язовій тканині у відповідності з підвищеними вимогами, які пов'язані з впливом негативних чинників навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведені американськими вченими W. Hollman, T. Hettinger дослідження [6] переконливо свідчать, що не існує видів професійної діяльності, які могли б зрівнятися за своїм тренувальним ефектом із навантаженнями сучасного спорту. Важка фізична праця, ускладнена кліматичними умовами, не здатна викликати в організмі людини таких адаптаційних перебудов, які спостерігаються у висококваліфікованих спортсменів. Сумісний, взаємопосилюючий вплив різноманітних чинників спортивної діяльності сприяє прогресивній перебудові функцій та структур організму.

Підвищення рівня знань і обізнаності людей про спорт і навколишнє середовище повинно торкатися всіх відповідальних учасників. Тому Комітет з розвитку спорту Ради Європи працює над такими напрямами: створення програм «Спорт та навколишнє середовище»; ініціювання дискусій на відповідному рівні щодо важливості спорту як елемента в навчанні про навколишнє середовище; поєднання елементів шкільної програми, які мають відношення до спорту та навчання про навколишнє середовище, зі спеціальними уроками з природознавства; проведення навчання про навколишнє середовище в різних спортивних клубах; заохочення підприємств, які займаються виробництвом товарів спортивного призначення, для забезпечення інформацією про навколишнє середовище споживачів шляхом друку на упаковках інформації, фінансування програм тощо [7].

Вірно дозовані навантаження сприяють підвищенню специфічної резистентності організму до функціональних змін, а також до неспецифічного впливу різних чинників навколишнього середовища [1, 2]. Очевидною стає необхідність взаємодії навколишнього середовища і спорту як чинників, яких неможливо уникнути для збалансованого управління ними, з метою їх тривалого розвитку. Міжнародні і національні спортивні організації звертають все частіше увагу на цю проблему. Багато конкретних ініціатив виходить з національних олімпійських комітетів та національних федерацій з видів спорту [4, 5, 8].

Аналіз літературних джерел свідчить, що нині перед людством постало нелегке завдання – здійснити кардинальні зміни у своїй свідомості та поведінці, сформулювати і добровільно прийняти обмеження та заборони, що продиктовані законами розвитку природи. Необхідні також фундаментальні зміни в системі освіти, її цінностях, способах життя з врахуванням екологічних, економічних, політичних, соціальних і духовних потреб сьогодення.

Мета статті полягає у розкритті проблеми розвитку олімпійського і професійного спорту в умовах глобального забруднення навколишнього середовища та озброєння знаннями всіх учасників олімпійського і професійного спорту щодо політики тривалого розвитку.

Завдання дослідження спрямовані на розробку питань екологічної освіти в галузі фізичної культури та олімпійського і професійного спорту.

Результати досліджень. Олімпійський рух дав змогу застосувати в спорті принципи тривалого розвитку питань, пов'язаних з вивченням і збереженням навколишнього середовища, виходячи з порядку денного XXI Конференції ООН. Олімпійські ігри вважаються ефективним засобом передачі повідомлень щодо потреби у поліпшенні екологічного становища для мільйонів людей. У документах Конференції спортивним організаціям всіх країн пропонується включити заходи в концепцію тривалого розвитку, за допомогою яких людина може забезпечити свою спортивну діяльність та свій стиль життя. Стосовно

освіти та інформації в цьому документі зазначається, що Міжнародний олімпійський комітет, міжнародні федерації та національні олімпійські комітети встановлюють мережу освіти та інформації, яка зможе навчити всіх членів олімпійського руху практичним заходам та необхідним технічним прийомам для того, щоб зробити їх ефективними учасниками у політиці тривалого розвитку.

В той же час, екологічна ситуація на планеті з кожним роком ускладнюється, що пов'язано із постійно наростаючою потужністю промислових підприємств, відкриттям нових заводів і фабрик, а також збільшенням кількості транспортних засобів, зростанням виробництва та використанням мінеральних добрив і отрутохімікатів, появою нових технологічних процесів, хімічних речовин, виробів, неякісною утилізацією відходів тощо. Тому одним із напрямів екологічної освіти у галузі фізичної культури і спорту, покращання ефективності навчально-тренувального процесу, проведення спортивних змагань і фізкультурно-оздоровчих заходів та збереження здоров'я молоді є наступне: включення до навчальних програм із різних видів спорту питань екологічної освіти і виховання, які повинні забезпечити спортсмена системою знань про позитивний і негативний вплив чинників навколишнього середовища на стан життєдіяльності людини; надання рекомендацій щодо проведення навчально-тренувальних занять спортом в умовах забрудненого навколишнього середовища, в тому числі, різних температурних чинників, забрудненого повітря, води, продуктів харчування тощо, високий рівень фізичної працездатності спортсмена, пристосування його функціональних систем до спортивної діяльності залежать від стану здоров'я та дотримання екологічних норм безпеки.

Навколишнє середовище є місцем мешкання і виробничої діяльності людини. Воно формує умови праці, побуту, відпочинку та харчування. Виробниче середовище включає дію на організм людини здебільшого виробничих чинників в умовах трудової діяльності. За межами виробничих і житлових приміщень на людину впливає ще велика кількість інших різноманітних чинників довкілля, що оточують людину. У спортивній діяльності, яка характеризується підвищеним обміном речовин, споживанням більшої кількості повітря, їжі тощо, негативні чинники середовища матимуть ще більший негативний вплив. Це, зокрема фізичні, хімічні, біологічні і психогенні чинники. Виходячи з цього, здорова людина, за своєю природою, не здатна пристосовуватися до будь-яких змін навколишнього середовища тому, що адаптація має свої межі. Це пов'язано з тим, що організм людини формувався протягом тривалого періоду еволюції і не здатний змінюватися з такою швидкістю, як іноді змінюються технологічні процеси і відбувається забруднення навколишнього середовища.

При цьому здоровий спосіб життя має бути вирішальним у зміні споживацького ставлення людини до природного середовища, так як містить у собі елементи екологічної культури. Він змінює свідомість особистості, сприяє формуванню в неї відповідального ставлення до свого здоров'я і навколишнього середовища. Збереження та зміцнення здоров'я дозволяє людині швидше адаптуватися до несприятливих умов довкілля. Такий підхід сприяє створенню нової парадигми екологічної освіти [2].

Основними стратегічними завданнями концепції екологічної освіти і виховання є такі: збереження життєздатного природного середовища, біологічного різноманіття, в тому числі й генофонду людей; корінна перебудова екологічної освіти та виховання особистості на наукових і релігійних принципах; формування нового екологічного мислення, яке базується на дотриманні принципів науковості, гуманності у взаємовідносинах людини, суспільства й природи; розвиток екологічної освіти з урахуванням національних надбань, формування екологічного мислення не тільки у вузьконаціональному, а й у планетарному аспекті; сприяння екологічній освіті, що служить удосконаленню особистості, її внутрішнього світу, розвиває людську гідність, гуманізм, альтруїстичні якості; усвідомлення людиною себе як частки природи, пов'язаної з нею численими нерозривними зв'язками, що дає змогу будувати адекватні взаємовідносини з навколишнім середовищем [2, 3].

При цьому, зміст екологічної освіти спирається на систему наукових знань, які відображають методологічні природно-наукові, соціально-економічні, правові, філософські, морально-етичні, технічні та світоглядні аспекти існування природного середовища і природних умов життєдіяльності людей, екологічно орієнтовану любов до природи і людини, вивірену історичним досвідом і збагачену знаннями законів екосфери. Знання як компонент екологічної освіти являють собою цілісну структуру і складаються з пізнавальних та діяльних елементів навчання. Пізнавальні елементи включають екологічні знання та формування внутрішньої культури особистості, що сприятиме гармонізації взаємин людини з природою [2, 3]. Урахування цих чинників допомагає учасникам олімпійського руху усвідомити своє місце у природному середовищі та з'ясувати свою відповідальність перед ним і виробити шляхи його захисту і збереження під час проведення олімпійських і світових спортивних заходів з багатомільйонним відвідуванням вболівальників, які залишають за собою тисячі тон сміття. Окрім того, будівництво олімпійських селищ, величезних спортивних споруд, гірських лижних трас тощо має зберігати природну екосистему.

Висновки. Одним з найважливіших показників успішного природокористування та захисту навколишнього середовища під час будівництва спортивних споруд, проведення масових спортивних заходів є

показники здоров'я людини. Стан навколишнього середовища і здоров'я людини тісно взаємопов'язані явища. Здорове природне середовище сприяє оздоровленню людського організму, відновленню працездатності. Негативні екологічні чинники сприяють виникненню різних захворювань, зумовлюють підвищення смертності, скорочення тривалості життя. Здоров'я людини є також наслідком взаємодії соціальних та природних чинників.

Список використаної літератури:

1. Грибан Г. П. Зміцнення здоров'я і фізичної підготовленості студентів в умовах малих доз радіаційного забруднення: навч. посіб. / Г. П. Грибан, В. П. Краснов, С. І. Присяжнюк, Ф. Г. Опанасюк. – К.: Аграрна освіта, 2005. – 113 с.

2. Грибан Г. П. Проблеми екології у фізичному вихованні: монографіяb / Г.П. Грибан. – Житомир : Вид-во «Рута», 2008. – 182 с.

3. Методологія і методика виховання студентів: навч.-метод посіб.n / О.А. Дереча, А. І. Обиход, О. А. Заглада та ін. – Житомир, ДААУ, 2000. – С. 4–11.

4. Environment and Sport. An International Overview. Faculty of Sports Sciences and Physical Education, University of Porto. – Porto, 1997.

5. Gold for Green. Sport and the Environment Policy Framework 1999–2002 // The Haque, June, 1999.

6. Hollman W., Hettinger T. Sportmedizin Arbeits und Trainingsgrundlagen. – Stuttgart – New York, 1980. – 773 p.

7. National and Regional Approaches for Ecological Networks in Europe // Nature and Environment, № 110. – Council of Europe, November, 2001.

8. Preliminary draft for a Position Paper on «Sport and its Relationship to the Environment» CDDS (99) 62. Couseil de l'Europe, F.67075 Strasbourg Cedex. 99.